

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора психологічних наук, професора, професора кафедри наук про здоров'я,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Яцини Олени Федорівни

на дисертаційне дослідження Колобової Ірини Борисівни «**Психологічні особливості нарративного конструювання особистісного досвіду розлученими жінками**», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія» (05 – Соціальні та поведінкові науки)

Ознайомлення та аналіз дисертаційної роботи Колобової І.Б., що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії на засіданні разової спеціалізованої вченої ради вможливило надати загальну оцінку наукової роботи, зокрема актуальності теми дослідження, обґрунтованості наукових положень, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності.

Актуальність теми дослідження. Характер перетворень, детермінований потужним впливом сучасних політичних та соціальних явищ, залишає помітний слід на організації та перебігу шлюбних стосунків. Переживання стресів не може не позначитись на моральному та емоційному кліматі у родині. Дискурсивно-конструктивістський підхід у психології розширює способи дослідження цього проблемного поля та відкриває нові якісні інструменти діагностики переживання кризових подій та реноваційні способи конструювання кризового сімейного досвіду, особливо досвіду розірвання шлюбу. Актуальним стає пошук нових смислів, мотивів та перспектив, і саме характер об'єктивації цього досвіду відіграє вирішальну роль в продуктивному відновленні особистісної сфери.

Зазначеним обумовлений вибір Колобової І.Б. теми дисертаційного дослідження «**Психологічні особливості нарративного конструювання**

особистісного досвіду розлученими жінками», що є актуальною та своєчасною за потреб сьогодення.

Обґрунтовуючи доцільність проведеного дослідження, дисертанткою представлено таку аргументацію: *по-перше*, незакрита потреба розлучених в якісному психологічному супроводі, що опосередковано виражена в загальносуспільній тенденції цивільного партнерства та незареєстрованих шлюбів, зниженні цінності класичної родини, схильності до одностатевих стосунків; *по друге*, зростання проблеми адекватної інтерпретації травмивного досвіду на тлі нерозкритого методологічного потенціалу, яким володіє психологічна герменевтика при розв'язанні подібних задач; *по-третє*, об'єктивна складність в дослідженні семіотичних кодів текстів-самоописів в період зростаючого наукового інтересу до нарративних практик в психології.

Авторка ґрунтовно проводить аналіз наукових джерел, доводячи, що об'єктивація світу людиною відбувається шляхом освоєння культурних дискурсів, соціальних взірців, трансформуючи їх під особистий контекст, а мова, відтворена в певному дискурсі, стає основним оптичним принципом конструювання дійсності в розрізі психолого-герменевтичного підходу.

Наукові результати дисертації. Оцінюючи найважливіші теоретичні здобутки дисертаційного дослідження, відзначимо такі, що мають вагоме значення для вітчизняної психології.

Дисертантка ставила за мету визначити психологічні детермінанти, механізми і стратегії нарративного конструювання особистісного досвіду розлученими жінками. Успішній реалізації цього наукового плану сприяло коректне окреслення та вирішення завдань, у межах яких проаналізовано стан теоретико-методологічної розробленості проблеми конструювання особистісного досвіду в психології.

Авторкою визначено змістові та структурно-процесуальні складові нарративного конструювання досвіду особистості. Доведено, що рефлексивне засвоєння досвіду відбувається через інтеріоризацію соціокультурних продуктів реальності, виражених в нарративній формі. Провідним механізмом та базовим психологічним знаряддям нарративного конструювання досвіду

призначено інтерпретацію, як індивідуальний спосіб смислотворення. Зазначено, що конструювання смислів відбувається в двох протилежних напрямках: через породження життєствердуючого наративу та життєзаперечуючого – з огляду на це конструюється майбутня життєва перспектива і траєкторія.

Логічні міркування та аргументи, зазначені вище, створюють надійні підстави свідчити про потужний науковий потенціал роботи в руслі психологічних та соціальних досліджень.

Доволі *новаторською теоретичною розробкою* є технологія виокремлення наративних стратегій конструювання досвіду особистості. Концептуальна модель наративного конструювання досвіду являє собою координатну площину, значення якої визначаються сформованістю інтерпретаційної сфери та смисловим потенціалом автонаративу.

Таким чином, авторка отримує чотири базові конфігурації ймовірних наративних стратегій особистості, що мають такі характеристики: 1) конфігурація (життєстверджуючі наративи, метасмисловий/смисловий рівень сформованості інтерпретаційних процесів їх авторів) – *розвивальна* наративна стратегія, що визначена еталоном наративного конструювання досвіду; 2) конфігурація (життєзаперечуючі наративи, передсмисловий рівень) – *стагнуюча* наративна стратегія, що виступає найбільш руйнівною стратегією конструювання досвіду через редуковане розуміння ситуації, спирання виключно на внутрішній контекст; 3) конфігурація (життєстверджуючі наративи, передсмисловий рівень) – *псевдопозитивна* наративна стратегія, що охоплює вироджені випадки, коли при відсутності зрілої рефлексії та заблокованої смислопороджувальної функції зафіксовано тексти, що містять декларативно позитивні тенденції осмислення досвіду; 4) конфігурація (життєзаперечуючі наративи, метасмисловий/смисловий рівень) – *антиномічна* (суперечлива) наративна стратегія, в основі якої лежить явище смислопородження руйнівних ідей та установок при високому рівні сформованості інтерпретаційних процесів та аналітичних здібностях.

Зазначена модель може стати *прикладним інструментом* при дослідженні особистого досвіду різних груп населення та для подальших науково-методичних розробок щодо діагностики наративних стратегій конструювання особистісного досвіду.

Крім того, обґрунтовано корпус чинників наративного конструювання особистісного досвіду та сформованості інтерпретаційних процесів, зокрема виділено найбільш впливові фактори: рефлексію, метакогнітивний моніторинг та децентрацію.

Детальна інтерпретація результатів емпіричного дослідження, представлена дисертанткою, доводить, що принциповими аспектами розвивальних наративних стратегій є такі: по-перше, використання метакогніцій, що відповідають за концентрацію, глибину обдумування, аналіз проблеми, оцінку прийнятих рішень, планування; по-друге, адекватне співвіднесення внутрішнього та зовнішнього контекстів; по-третє розуміння емоцій, станів та потреб Іншого для плідної взаємодії; та, останнє, особисте прагнення особистості до саморозвитку.

В *психологічній практиці* ці нароби вможливають спрямувати психотерапевтичний вплив на осіб, що знаходяться у стані внутрішньої кризи чи конфлікту.

Позитивне враження справила процедура наративного конструювання досвіду для психологічної підтримки жінок, що включала тренінг розвитку метакогніцій з використанням наративних технік. Передбачено виконання основних та додаткових вправ, спрямованих на поглиблення аналізу минулого досвіду, розширення особистісних смислів, на оцінку власних інтерпретаційних процесів, регуляцію емоційної сфери, розуміння текстів та емоцій Іншого.

По всіх експериментальних розділах і підрозділах роботи зроблено цікаві, обґрунтовані і важливі в плані поставлених завдань висновки.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечується методологічним обґрунтуванням його теоретичних положень, вибором методів, адекватних меті і завданням дослідження, наскрізним характером зв'язку між етапами дослідження, репрезентативністю вибірки,

відповідністю діагностичного інструментарію критеріям валідності та надійності, застосуванням методів математичної статистики для обчислювання отриманих експериментальних даних, апробацією результатів.

Визнаючи зроблений Колобовою І.Б. науковий внесок у сучасну нарративну психологію та враховуючи оригінальність представленого дослідження психологічних особливостей нарративного конструювання особистісного досвіду розлученими жінками, вважаємо за потрібне надати деякі зауваження та рекомендації для розширення наукових перспектив цієї проблематики:

1. У третьому розділі констатовано, що представниці антиномічної стратегії не зазнали суттєвих змін в порівнянні з контрольною групою в результаті проходження програми психологічної підтримки. Крім цього доволі розгорнуто висвітлено ймовірні причини психологічного опору цих респонденток. Проте вважаємо корисним у практичному плані запропонувати загальні рекомендації щодо інших варіантів психологічної допомоги у такому випадку.

2. Для виявлення життєстверджувального потенціалу нарративів було запропоновано відповідні ознаки та використано якісний аналіз текстового матеріалу. На нашу думку, для підтвердження достовірності результатів можна було б додатково залучити методики, як наприклад тести на життєстійкість чи психологічне благополуччя.

3. Ефективність розробленої процедури нарративного конструювання досвіду розірвання шлюбу була доведена на розлучених жінках до російського військового вторгнення. З урахуванням воєнного стану було б доцільно скоригувати запропоновану програму розвитку метакогніцій для дружин військових, що опинились у вимушеному віддаленні від чоловіків.

Незважаючи на представлені зауваження, вважаємо, що результати можуть бути використані для поглибленого наукового запиту, де актуальною є проблематика деструктивних форм осмислення травмівного досвіду та незадіяним залишається потенціал нарративних засобів для її вирішення.

Загальні висновки:

Дисертаційна робота Колобової Ірини Борисівни відображає повноцінну технологію науково-педагогічного пошуку, підтверджує достовірність й обґрунтованість сформульованих теоретичних положень, висновків та рекомендації; дослідження відповідає усім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, змістом, структурою та оформленням відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 р., а також напряму досліджень освітньо-наукової програми Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України із спеціальності 053 Психологія, галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки. Колобова І.Б. правомірно заслуговує присудження ступеню доктора філософії за вказаною спеціальністю.

Доктор психологічних наук,
професор, професор кафедри наук
про здоров'я, ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Яцина О.Ф.

